

5777

Torah from Around the World

De rechtvaardige zal bloeien als een palmboom; als een ceder op de Libanon gedijen (psalm 92:13). Zoals de palm en de ceder kronkels noch overtollige groeisels hebben, zo kent de tsaddiek achterbaksheid noch overtolligheid. Zoals de palmboom en de ceder lange schaduwen vooruit werpen, zo strekt de beloning voor de rechtvaardige zich ook 'ver uit'. Zoals de palmboom en de ceder zich omhoog richten, zo richt het hart van de tsaddiek zich op God. Zoals de palmboom en de ceder hun verlangens hebben, zo heeft de rechtvaardige een verlangen: zijn verlangen geldt de Eeuwige.

Genesis Rabba, Lech lecha, 41:1

Sjabbat 11 februari 2017 / 15 Siewat (Toe Bisjwat)* 5777, Besjalach, Sjemot / Exodus 13:17 - 17:16

Tanach blz. 135 - 145

Haftarah Sjoftiem / Rechters 4:4 - 5:31

Tanach blz. 492 - 497

Commentaar: Marc Brettler is hoogleraar Bijbelse Studies aan de Brandeis Universiteit. Hij bestudeert beeldspraak en de Bijbel, de aard van bijbelse historische teksten, en kwesties over (grammaticale) geslachten. Hij is co-redacteur van de Jewish Study Bible en schreef o.a. 'How to Read the Jewish Bible'.

vertaler: Paula Reisner

[Oorspronkelijke Engelse tekst](#)

Geschiedenis of 'slechts' een verhaal?

De vraag die ik het vaakst krijg voorgelegd als Bijbelgeleerde is: „Is de Bijbel geschiedenis of is het 'slechts' een verhaal?" Ik geloof, dat de sidra van deze week, Besjalach, deze vraag heel helder beantwoordt: het is geen van beiden. Een snelle blik op verschillende teksten uit de Tora- en haftaralezingen van deze week illustreert dit punt heel helder.

Wie verhardt het hart van de Farao? In onze sidra staat (Sjemot/Exodus 14:4): „Ik (de Eeuwige, red.) zal ervoor zorgen dat hij onverzettelijk blijft." (letterlijk, zal zijn hart ‘verharden’, red.) We hebben dit perspectief ook al in voorafgaande weken gezien. Maar hoe zit het dan met *pesoekiem* (verzen, red.) als deze (Sjemot 8:15): „Maar de Farao bleef onverzettelijk en hij wilde niet naar hen luisteren," wat suggereert dat de Farao zijn eigen hart verhardde? De Tora lijkt hier twee opvattingen te hebben.

Een ander voorbeeld uit de sidra van deze week: aan wie moeten we *Sjirat Hajam* (het Lied bij de Zee, Sjemot 15:1 – 15:21, red.) toeschrijven? Aan Mosjé, zoals staat in Sjemot 15:1, of aan Mirjam, zoals staat in Sjemot 15:20? En hoe moeten we het doodgaan van de Egyptenaren reconstrueren? Zijn „[ze] verdwenen in de diepte, zonken [ze] als een steen," (Sjemot 15:5) of lagen ze „dood langs het strand van de zee"? (Sjemot 14:30)

Het verdere verloop van Besjalach doet meer van dit soort vragen rijzen. Bijvoorbeeld, waren de kwartels een zegen, afgewisseld door het manna, zoals de sidra suggereert, of kregen de Israëlieten hen als straf: ze stierven als ze hen aten? In Bemidbar/Numeri 11:33 lezen we bijvoorbeeld: „Maar ze hadden het vlees nog niet fijngekauwd of de Eeuwige ontstak in woede tegen het volk en bracht het een grote slag toe." En wat was de aard van het manna – was het „een fijn schilferachtig laagje, alsof er rijp op de aarde lag" (Sjemot 16:14) of leek het op „korianderzaad, met de kleur van balsemhars" (Bemidbar 11:7)?

Deze verwarring gaat verder in de *haftara* (deel uit de Profetenboeken, red.), die twee verschillende verslagen bevat van de strijd tussen de Israëlieten en de Kanaänieten: de Kanaänitische koning Jabin speelt een belangrijke rol in het eerste, maar is afwezig in het tweede.

Er zijn verschillende mogelijkheden om met deze verschillen om te gaan. Eén ervan is om veel (maar niet alles) van de traditionele rabbijnse en middeleeuwse joodse interpretaties te volgen, en te proberen deze tradities met elkaar te verzoenen, door te stellen dat het om ogenschijnlijke verschillen gaat. Een voorbeeld: de rabbijnen verzoenen de verschillende beschrijvingen van het manna met elkaar door te suggereren dat het door verschillende groepen mensen verschillend werd ervaren en voor verschillende groepen mensen verschillend smaakte. Een andere manier van omgaan met deze verschillen is de methode te volgen van de meeste moderne bijbelgeleerden en aan te nemen dat er werkelijke verschillen bestonden.

Verwant aan de tweede interpretatiemethode is de bewering dat het Israël uit de Oudheid niet heel precies in geschiedenis geïnteresseerd was, in de zin van dat men exact wilde weten wat zich in het verleden had afgespeeld, omwille van het weten. Dit idee wordt ingegeven door verscheidene waarnemingen van de joodse historicus Yosef Hayim Yerushalmi, in zijn baanbrekende boek *Zachor: Jewish History and Jewish Memory*, dat 25 jaar geleden werd gepubliceerd.

De titel is Hebreeuws voor "(Blijf je) herinneren", en is een vertaling van het woord *zachor* dat vijf maal voorkomt in de Tora. Je zou denken dat dit een uitdrukkelijk bevel is om het

verleden te herinneren als doel op zich. Maar dat is niet hoe het woord *zachor* in zijn oorspronkelijke context functioneert. Sjemot 13:3: „Mosjé zei tegen het volk: „Blijf (je) deze dag herinneren, de dag waarop je bent weggetrokken uit Egypte, dat slavenland, want met krachtige hand heeft de Eeuwige je daaruit bevrijd." Dit moet worden gelezen in samenhang met de rest van deze alinea: „Er mag dan niets gegeten worden dat zuurdesem bevat(...). (Sjemot 13:6) Eet zeven dagen lang ongedesemd brood, en vier op de zevende dag feest ter ere van de Eeuwige (...). (Sjemot 13:7) In het hele land mag geen gedesemd brood of zuurdesem bij jou te vinden zijn (...). (Sjemot 13:9) Laat dit gebruik zijn als een herinneringsteken om uw arm en op uw voorhoofd (...). (Sjemot 13:12) Je moet alles wat als eerste de moederschoot verlaat aan de Eeuwige afstaan (...). (Sjemot 13:15) Daarom offer ik de Eeuwige alle mannelijke dieren die als eerste de moederschoot verlaten, maar koop ik elke eerstgeboren zoon vrij."

Het uitdrukkelijke bevel: *zachor*, gaat niet om het zich precies herinneren van het verleden als doel op zich, maar vanwege de verschillende wetten, die uit dat verleden zijn voortgekomen. In andere gevallen wordt het verleden herinnerd om religieus-didactische redenen; het precieze verleden is niet van cruciaal belang, wel wat eruit opgemaakt kan worden.

Met andere woorden: hoewel veel mensen Tanach, de Tora inclus, zien als een historisch boek, heeft het eigenlijk niet die functie. Wij als Joden moeten ook niet meegaan met de bewering dat de Tora 'wet' betekent. *Tora* betekent *onderwijs* – en vertellingen kunnen, in hun veelvoudige vormen en gecompliceerdheid een cruciale rol spelen in het onderwijzen van ons als joodse gemeenschap. Sterker nog: gezien de complexiteit van deze wereld, zijn verschillende verhalen en gezichtspunten vaak leerzamer dan één enkele, eenduidige boodschap.

Commentaar voor Toe Bisjwat *

Heer van het Universum,

stel me in staat om alleen te zijn.

Moge het een regelmatige gewoonte voor mij worden

om elke dag buiten te zijn,

temidden van de bomen en de grassen,

temidden van alles wat groeit.

Daar alleen te zijn en in gebed te verzinken.

Daar zal ik alles uiten Wat in mijn hart is,

sprekend met Adonai tot wie ik behoer.

Mogen alle grassen, bomen en planten

aandachtig worden bij mijn komst.

Laat de kracht van hun leven in mijn gebed vloeien,

zodat mijn hele hart en alles wat ik uitspreek

geheeld zal worden door het leven

en door het bewustzijn van alles wat groeit;

heel gemaakt zal worden door hun transcendente bron.

Oh, moge het toch zo zijn dat dit alles mijn gebed in stroomt!

Dan zal ik mijn hele hart openen voor gebed, smeekbede en heilige taal.

Dan, oh Adonai, zou ik de woorden uit mijn hart voor Uw Aanwezigheid laten uitstromen.

* Gebed van de chassidische rabbi Nachman van Brazlav (1772-1810) waarin bomen en planten een belangrijke functie hebben. Zeer geëigend voor Toe Bisjwat, het Feest der Bomen.